Edukacja, kultura, sztuka – spoistość a integracja

NR 3465

Edukacja, kultura, sztuka – spoistość a integracja

pod redakcją
Agaty Rzymełki-Frąckiewicz, Teresy Wilk

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2016

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzent
Jolanta Szempruch

Spis treści

Wprowadzenie (*Agata Rzymełka-Frąckiewicz*, *Teresa Wilk*) 9

Część pierwsza
Rozważania o doświadczeniach teraźniejszości i potrzebie przemian w systemie edukacji wobec wymagań współczesności

Inetta Nowosad: Kultura szkoły. Rozważania na temat jakości i efektywności szkoły 19

Agata Rzymełka-Frąckiewicz: „Wiedza, jako jedyna siła, która rzeczywiście działa i zmienia ludzkie życie" – wiedza, umiejętności i kompetencje Polaków wobec wymagań współczesności – na podstawie wyników Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych 35

Maciej Bernasiewicz: Kształcenie osób niedostosowanych społecznie w szkole powszechnej 52

Danuta Dramska: Zagadnienia kultury języka i socjalizacji językowej jako istotnego elementu edukacji logopedycznej i pedagogicznej 64

Kamila Słupska: Czytająca młodzież? – między niechęcią a fascynacją (komunikat z badań 73

Anna Szafrańska-Gajdzica: Integracja w polskiej szkole. O pułapkach idei wdrażanej do praktyki edukacyjnej na szczeblu edukacji wczesnoszkolnej . 90

Katarzyna Rabiej-Sienicka: Jest taka szkoła – portret wyjątkowego procesu socjalizacji młodzieży poprzez sztukę 100

Część druga

Kultura i sztuka jako środek usprawniający procesy wychowawcze w przestrzeni indywidualnej i społecznej

Teresa Wilk: Kultura i sztuka jako narzędzie / przestrzeń edukacji w obszarze zróżnicowania kulturowego 115

Katarzyna Krasoń: O zachwycie sztuką doświadczaną. Pomiędzy „sztucznym fiołkiem", zdumieniem a przeżyciem, nie tylko w edukacji 134

Katarzyna Segiet: Dziecko w kulturze konsumpcyjnej. Konstruowanie nowego wymiaru dzieciństwa 150

Halina Guzy-Steinke: Refleksje o dylemacie celu wychowania w warunkach kultury ponowoczesnej 165

Ewa Bielska: Refleksyjne kreowanie tożsamości i biografii jako transgresja oraz rodzaj sztuki 174

Astrid Tokaj: Refleksje autobiograficzne w starości. O potrzebie, możliwościach oraz ważności uczenia się z własnego życia i nauczania o nim innych . . . 184

Andrzej Czerkawski: Wybrane aspekty wykorzystania kultury symbolicznej w pracy z młodzieżą trudną 199

Summary 207

Zusammenfassung 209

Noty o autorach 211

Table of contents

Introduction (*Agata Rzymełka-Frąckiewicz*, *Teresa Wilk*) 9

Part one
Deliberations on the experience of the present and the need for transformations in the educational system in view of the requirements imposed by modern times

Inetta Nowosad: The culture of school. Reflections on the quality and efficiency of school 19

Agata Rzymełka-Frąckiewicz: "Knowledge as the only force that actually operates and transforms human life" – knowledge, abilities and competency of the Poles in view of the requirements of modern times – based on the results of the Programme for the International Assessment of Adults Competencies 35

Maciej Bernasiewicz: Education of socially maladjusted persons in elementary school 52

Danuta Dramska: The issues of language culture and language socialisation as essential components of logopedical and pedagogical education 64

Kamila Słupska: Reading youths? – between repulsion and fascination (report on the research) 73

Anna Szafrańska-Gajdzica: Integration in Polish school. About the pitfalls of the idea implemented into the educational practice on the stage of early childhood education 90

Katarzyna Rabiej-Sienicka: There is such a school – the portrait of an exceptional process of socialisation of young people through art 100

Part two

Culture and art as a means enhancing educational processes in the individual and social space

Teresa Wilk: Culture and art as a means / space of education in the area of culture diversity 115

Katarzyna Krasoń: About the delightment from the experienced art. Between 'an artificial violet', astonishment and experience, not exclusively in education 134

Katarzyna Segiet: Child in the consumption oriented culture. Constructing a new dimension of childhood 149

Halina Guzy-Steinke: Reflections on the dilemma of the objective of education in the conditions of post-modern culture 165

Ewa Bielska: Reflexive creation of identity and biography as the transgression and a type of art 174

Astrid Tokaj: Autobiographical reflections in the old age. About the need for learning from one's own life and teaching about it, about the feasibility and significance of doing this 184

Andrzej Czerkawski: Selected aspects of utilising symbolic culture in working with difficult young people 199

Summary 207

Zusammenfassung 209

Annotations on the authors 211

Wprowadzenie

W charakterystyce współczesności pośród wielu jej cech pojawiła się krótka, ale jakże wymowna: *zmiany*, *zmiany*, *zmiany*.

W analizach praktyk aktualnej codzienności nader często podkreślamy oryginalność, wyjątkowość obecnego okresu czasu, jak gdyby niemal wszystko, co przydarza się nam po raz pierwszy, było czymś zupełnie nowym. Tymczasem, poza sferą rzeczywiście nowych zdobyczy naukowych i technologicznych, znakomita większość dzisiejszych zjawisk – dających o sobie znać głównie w sferze społecznej – przyjmuje obecnie jedynie nową formę, ale źródło, tętniło już w odległej przeszłości. Przywołujemy ową prawdę, bo jest ona świadectwem, że pewna sfera potrzeb i świadomości społecznej stanowiących odkrycie minionych wieków, pozostaje niezmienna.

Bez konieczności podejmowania wielowątkowej dyskusji pragniemy zorientować uwagę Czytelnika na wybranych obszarach codziennego życia, zagadnieniach obecnych – chociaż w różnym wymiarze – w każdej epoce, zarówno bardzo odległej, jak i bliższej współczesności. Tymi obszarami są: edukacja, kultura i sztuka – każdy z nich stanowi odrębny, samodzielny byt, poddający się definiowaniu, analizom, badaniom, ale także ściśle korespondujący z pozostałymi, tworzący przestrzeń uzupełniającą i kreującą.

Jak wszystko, również wymienione dziedziny podlegają przeobrażeniom i wymagają tym samym reinterpretacji, zorientowania nie tyle na rozwój własny, ile na użyteczność społeczną, gotowość do przejawiania się w innych obszarach ludzkiej aktywności. Analizując przeszłość, można z pełnym przekonaniem stwierdzić, że akurat w przypadku edukacji, kultury i sztuki owa użyteczność oraz zaangażowanie były obecne w każdej epoce.

Edukacja, kultura i sztuka tworzą transparentną sieć powiązań – relacji, która ilustruje, niezwykle istotną w pedagogice, zasadę wzajemności, wyrażającej się w sferze wymiany wzajemnych usług. Można powiedzieć, że edukacja, kultura i sztuka zawsze się wspierały, warunkowały wzajemny rozwój. Dobrze

ilustrują to słowa Tadeusza Lewowickiego: „Edukacja jest wytworem kultury, a kultura trwa i rozwija się dzięki edukacji. Dzieje edukacji dostarczają niezliczonych dowodów na to, że dorobek kultury materialnej, a przede wszystkim kultury duchowej, był i pozostaje treścią i istotą oświaty w ogóle”[1].

Edukacja podlegająca nieustannym przemianom jawi się jako całościowy, wielostronny proces formowania jednostki, w związku z integralnym rozwojem w zakresie umysłowym, fizycznym, afektywnym, duchowym, moralnym i kulturalnym. To nie tylko przekazywanie wiedzy, wartości kultury, ale również inspirowanie postawy twórczej wychowanka, świadomie i odpowiedzialnie zaangażowanego w kreowanie własnego życia, otwartego na odmienność, przygotowanego do dialogu i integracji. Kulturę, jako byt trwały a zarazem zmienny, Władysław J.H. Kunicki-Goldfinger określił jako „narzędzie poznania i opanowywania świata przez człowieka”[2]. Trudności z definiowaniem pojęcia *sztuka* nie przeszkodziły Irenie Wojnar postrzegać ją jako źródło wiedzy o człowieku – zarówno przez pryzmat jego obrazu, jak i przez pryzmat doświadczeń ludzkich, które inspiruje[3].

Te trzy obszary towarzyszą człowiekowi przez całe życie, z tym że edukacja poprzez wymiar swej instytucjonalizacji oraz obowiązkowości, staje się kwestią naturalną, wpisaną w codzienność – a z uwagi na permanentną potrzebę rozwoju i kształcenia – nie tylko w okresie dzieciństwa i adolescencji. Kultura i sztuka, mimo że stale obecne w przestrzeni społecznej, nader często pozostają poza sferą świadomości człowieka, który ich nie zauważa, i nie docenia, a nawet marginalizuje. Wspomniana postawa, to efekt braku, niedostatku właściwej edukacji. Dostrzegana nieobecność lub niedostatek edukacji w obszarze kultury i sztuki to zagrożenie dla jakości życia. Tym samym to pole, otwarta przestrzeń do zagospodarowania, zorientowania uwagi środowisk wychowawczych i społecznych rodziców, nauczycieli, opiekunów, władz lokalnych i polityków na istotę i potrzebę systematycznego, świadomego włączenia kultury i sztuki do współczesnej edukacji.

Helena Radlińska, orędowniczka powszechnego kształcenia, oświaty dla dorosłych, wychowania dla sztuki i poprzez sztukę, wiele lat temu zauważyła: „Za nikogo nie można się rozwijać, za nikogo – wrastać. Można tylko pielęgnować wzrost poprzez usuwanie przeszkód, które go hamują i wyrównywanie skrzywień. Można uprawiać glebę wrastania, wzbogacając ją cennymi składnikami”[4]. Współczesność, o czym piszą autorzy niniejszego tomu, niesie wiele zagrożeń,

---

[1] T. Lewowicki: *Kultura, wartości i edukacja – o humanistycznej synergii i racjonalnym optymizmie*. W: *Kultura – wartości – kształcenie. Księga dedykowana Profesorowi Januszowi Gajdzie*. Red. D. Kubinowski. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2003, s. 44.

[2] W.J.H. Kunicki-Goldfinger: *Znikąd donikąd*. Warszawa, PIW, 1993, s. 231.

[3] I. Wojnar: *Sztuka jako „podręcznik życia”*. Warszawa, „Nasza Księgarnia”, 1984.

[4] H. Radlińska: *Oświata dorosłych. Zaganienia, dzieje, formy, pracownicy, organizacja*. Warszawa, Ludowy Instytut Oświaty i Kultury, 1947, s. 20.

traumatycznych doświadczeń, nieprawidłowości, które tworzą bariery satysfakcjonującego, pełnego rozwoju. Sięgnijmy zatem do dziedzictwa kultury, poszczególnych dziedzin sztuki, które od wieków czekają w gotowości do społecznego działania. Postulowali tę potrzebę Platon, Arystoteles, Molier, Szekspir, Durkheim, Comte, Znaniecki, Bernstein, Parsons, Radlińska, Beuys czy Hanuszkiewicz, może nasza współczesna aktywność w tym zakresie upowszechni to, co nadal tylko w niewielkim stopniu jest realizowane. Niech te cenne składniki – kultura, sztuka – wzbogacą edukację.

„F. Major, dyrektor generalny UNESCO w latach 1987–1999, i J. Binde, dyrektor biura prognoz i analiz UNESCO, uważają, że trudno przewidzieć przyszłość, ale możemy się do niej przygotować. U progu nowego stulecia stajemy w obliczu takich bezprecedensowych wyzwań, jak: pokój, walka z ubóstwem, zapewnienie możliwości rozwoju, uniknięcie syndromu »dryfującej tratwy« (rozwiązywania problemów globalnych takich, jak przykładowo obłoki radioaktywne w skali międzynarodowej). Rozwiązać je można w drodze umów o: etyce (opartej na kulturze pokoju i rozumnego rozwoju); usunięciu ubóstwa (na skutek dzielenia się bogactwem wytworzonym przez nowe technologie); środowisku naturalnym (w rezultacie korzystania z zasobów energii słonecznej bądź biotechnologii w celu zwiększenia produkcji żywności); kulturze (kontrakcie zapewniającym różnorodność kulturalną i ustawiczne kształcenie się). […]. *Czy cena za pokój, rozwój i demokrację jest za wysoka? Nie oczekujmy niczego od wieku XXI, to wiek XXI oczekuje wszystkiego od nas*"[5].

Oczekiwania znakomitej większości społeczeństw, w globalnej konfiguracji, dotyczą pokoju i warunków umożliwiających godną realizację codziennych zamierzeń. Jak się wydaje owych oczekiwań, w żadnej mierze nie różnicuje szerokość geograficzna, przeciwnie – mimo istotnych różnic etnicznych, kulturowych i mentalnych dążenie do pokoju i szeroko pojętego poczucia bezpieczeństwa jest wartością/orientacją powszechną. Tymczasem pomimo traumatycznych doświadczeń z przeszłości, trudno wypracować – nie tylko w przestrzeni międzykontynentalnej, ale nawet w lokalnych środowiskach – postawy, systemy wartości czy mechanizmy skutkujące wzajemną akceptacją, szacunkiem i współdziałaniem. W owej różnorodności nieprzyjaznych zjawisk racjonalnym środkiem usprawniającym indywidualne i społeczne życie jawi się spoistość i integracja edukacji, kultury i sztuki, prezentujących siłę zdolną rewitalizować świadomość, myślenie, odpowiedzialność, wzajemność i kreatywność.

W perspektywie historycznej warto zauważyć, że już na początku minionego stulecia Helena Radlińska prezentowała niezwykłą świadomość i odpowiedzialność społeczną wyrażającą się w głębokim przekonaniu o znaczeniu i upowszechnieniu edukacji, kultury i sztuki w procesie wychowania, socja-

[5] K. Denek: *Ku dobrej edukacji.* Toruń–Leszno, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit", 2005, s. 41.

lizacji, kształcenia każdej grupy wiekowej. Słusznie zauważała, że kultura jest rzeczywistością, po którą nie tylko można, ale trzeba sięgać, by rozwijać siły społeczne. Z innej perspektywy, ale w tym samym, co Radlińska, zamyśle społecznym, widział rolę sztuki Joseph Beuys, tworząc teorię „Rzeźby społecznej". Każde dzieło sztuki rozumiał jako komunikat społeczny, zaczyn dyskusji dotyczącej problematycznych aspektów życia. Dostrzegając społeczny wymiar sztuki nie bez przyczyny postrzegał siebie nie tylko jako artystę, ale pedagoga przyczyniającego, się poprzez własną twórczość artystyczną, do szeroko pojętej edukacji społecznej.

Współczesność naznaczona między innymi: kulturowym zróżnicowaniem, starością, nieprzystosowaniem społecznym, brakiem społecznego dialogu, dominacją kultury konsumpcyjnej czy brakiem zainteresowania i umiejętności korzystania z dorobku kultury / poszczególnych dziedzin sztuki, winna być poddana w trybie pilnym działaniom edukacyjnym, realizowanym zarówno przez szkołę jak również przez inne środowiska oświatowo-wychowawcze, świadome roli edukacji, kultury i sztuki w codziennej egzystencji. W tym kontekście sztuka nie może być postrzegana jedynie jako artystyczne doświadczenie, przeżycie. Współcześnie – może bardziej niż kiedykolwiek – stać się winna praktyką społeczną, toteż analizuje się ją coraz częściej w konwencji socjologicznej, postrzegając jako jeden z elementów systemu społecznego, spełniającej wobec niego określone funkcje[6]. Historia potwierdza spoistość (zwartość, wzajemność) i integrację (zespalanie, scalanie) edukacji, kultury i sztuki, nie warto zatem przeciwstawiać się dobrym wzorom z przeszłości, przeciwnie – uwzględniając potrzeby współczesności, warto nie tylko poddawać je rewitalizacji, ale jeszcze pełniej rozwijać.

Zaproponowane teksty opracowania wyrażają potrzebę ukazania nie tyle indywidualnej, co nade wszystko wspólnej przestrzeni działania edukacji, kultury i sztuki, ich wzajemności w perspektywie przemian społeczno-kulturowych i cywilizacyjnych. Prezentowane tu rozważania eksponują wybrane aspekty życia społecznego w przedmiotowych obszarach, ukazując potrzeby i możliwości wzajemnego ich przenikania, wspierania i uzupełniania.

Czytelnik nie zawsze znajdzie w prezentowanych tekstach szersze analizy w poszczególnych zakresach tematycznych, naszym zamysłem bowiem było zasygnalizowanie, zwrócenie uwagi na pewne konteksty, wycinki rzeczywistości społecznej, które powinny korzystać z integracji / spoistości edukacji, kultury i sztuki.

Prezentując refleksje, przemyślenia autorów zogniskowane wokół określonych zagadnień, sygnalizując / prezentując pewne rozwiązania praktyczne próbowałyśmy nakreślić ramy, kształt niezbędnej w pedagogice dyskusji o potrzebie, konieczności usprawniania edukacji także poprzez aplikację kultury i sztuki, postrzeganych jako doskonałe narzędzia praktyki pedagogicznej.

---

[6] Zob. M. Krajewski: *Sztuka jako praktyka społeczna*. „Kultura i Społeczeństwo" 1995, nr 1.

Opracowanie składa się z dwóch części, z których każde ujmuje określone wątki tematyczne. Prezentacja poszczególnych zakresów tematycznych przybliży, jak sądzimy, zamysł projektu.

Pierwsza część opracowania zatytułowana: *Rozważania o doświadczeniach teraźniejszości i potrzebie przemian w systemie edukacji wobec wymagań współczesności* zawiera siedem tekstów skupiających się na zagadnieniach edukacji i instytucji szkoły świadomej konieczności sprostania wymaganiom współczesności.

Rozważania inicjuje artykuł Inetty Nowosad, która w swoim tekście zwraca uwagę, że tak pożądana jakość i efektywność procesów dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych szkoły w pełni zależna jest od kultury organizacyjnej jaką prezentują i realizują pracownicy danej instytucji. Z kolei Agata Rzymełka-Frąckiewicz snuje istotne rozważania na temat wiedzy, umiejętności i posiadanych kompetencji Polaków w perspektywie wyzwań, jakie rysuje przed nami zróżnicowana współczesność. Kolejny obszar, prezentowany przez Macieja Bernasiewicza, ujawnia możliwości (przygotowanie nauczycieli) i potrzeby kształcenia osób niedostosowanych społecznie / osób ze specjalnymi potrzebami w szkołach powszechnych. To zamysł nie tylko *stricte* dydaktyczny, ale nade wszystko wychowawczy i profilaktyczny. W istotną poznawczo i prakseologicznie sferę rozważań wprowadza Danuta Dramska, proponując z uwagą przyjrzeć się edukacji pedagogicznej, której efektywność w istotnym stopniu kształtuje kultura języka. Świadomość socjalizacji językowej, kultury posługiwania się językiem warunkuje w znacznym stopniu procesy socjalizacyjne i edukacyjne. W nurt bliski refleksji Heleny Radlińskiej rozważaniami na temat kultury, zainteresowania książką i czytelnictwem wśród młodzieży wpisuje się Kamila Słupska. Na bazie własnych badań podejmuje diagnozę potrzeb, przyczyn zainteresowania książką / czytaniem *versus* jego braku w doświadczeniu młodych ludzi.

Potrzeba integracji nie jest domeną współczesności, zasadniczo każde pokolenie jej potrzebuje i to w bardzo zróżnicowanych obszarach. Współcześnie zagadnienie to jest obecne w wielu dyskusjach. Anna Szafrańska-Gajdzica słusznie zwraca uwagę na pilną potrzebę wprowadzenia integracji – warunkowanej wieloma czynnikami – już na poziomie szkoły podstawowej, tworząc tym samym podstawy kreowania bezpiecznej, wspólnej przestrzeni. Ostatni tekst w tej części opracowania rysuje obraz szkoły mocno zintegrowanej ze sztuką. Katarzyna Rabiej-Sienicka swoje rozważania orientuje bowiem wokół edukacji / socjalizacji młodzieży szkolnej poprzez sztukę. Zakopiańska szkoła wykorzystująca szereg form artystycznych w procesie socjalizacji to interesujący przykład konsolidacji pedagogiki i sztuki.

Druga część tomu – opatrzona tytułem: *Kultura i sztuka jako środek usprawniający procesy wychowawcze w przestrzeni indywidualnej i społecznej* – zawiera również siedem artykułów, tym razem akcentujących udział kultury / sztuki, rozumianej nie tylko jako określone dzieło, ale też pewna postawa / gotowość / chęć działania, w procesie codziennej aktywności.

Część tę rozpoczyna Teresa Wilk, która w swoim opracowaniu podejmuje kwestię ukazania kultury i sztuki jako skutecznych narzędzi w procesie edukacji w zróżnicowanej kulturowo przestrzeni społecznej. W przestrzeń nasyconą sztuką (tekst wzbogacony ilustracjami) wprowadzają rozważania Katarzyny Krasoń. Autorka zwraca uwagę na ekspresyjny wymiar sztuki, jej funkcje społeczne, które poprzez umiejętne postrzeganie / odczytywanie przekazu twórcy dzieła, doświadczanie sztuki umożliwiają wartościowy rozwój jednostki. Rola sztuki w tym względzie wydaje się być nie do przecenienia. Zgoła odmienną perspektywę kultury „odkrywa" Katarzyna Segiet, podejmując próbę przedstawienia procesu funkcjonowania społecznego, możliwości rozwoju w perspektywie kultury konsumpcyjnej, zauważa, że wszechobecny konsumpcjonizm stanowi istotne zagrożenie dla prawidłowego przeżywania dzieciństwa. W pewnym zakresie zagadnienie kultury ponowoczesnej, jej obecności w codzienności kontynuuje Halina Guzy-Steinke orientuje rozważania wokół zagadnienia procesu wychowania realizowanego w dobie kultury ponowoczesnej, dostrzegając wiele niekorzystnych sytuacji, jakie niesie ze sobą wspomniany typ kultury. Ciekawy wątek rozważań egzystencjalnych podejmuje Ewa Bielska, analizując, w jakim zakresie kształtowanie / kreowanie biografii jest sztuką i jaki to rodzaj sztuki. Odniesienie do biografii / autobiografii odnajdujemy także w tekście Astrid Tokaj, która swoje analizy orientuje wokół starości, dostrzegając w indywidualnych doświadczeniach osób starszych możliwości kształcenia / poznawania / doskonalenia siebie i innych. To prezentacja starości / etapu życia jako swoistego „rozdziału książki", która może stanowić istotne źródło poznania / edukacji. Opracowanie zamyka tekst Andrzeja Czerkawskiego, który podejmuje kwestię wprowadzenia metod edukacji nieletnich o specjalnych potrzebach wykorzystujących aspekty kultury i sztuki w procesie kompensacji i profilaktyki, zwracając uwagę na możliwości owych metod i ich skuteczność. Zagadnienie kształcenia nieletnich niedostosowanych społecznie to istotna kwestia edukacyjno-wychowawcza. Autor słusznie zauważa, że nauczyciele winni reprezentować odpowiednią wiedzę i umiejętności, które będą adekwatne wobec uczniów prezentujących specjalne potrzeby.

Przedstawione teksty, stanowiące rezultat aktywności badawczej, analiz teoretycznych i zainteresowań naukowych poszczególnych autorów, charakteryzuje istotna różnorodność. Ponadto uważna lektura książki może wywołać – u niektórych osób – uczucie niedosytu, spowodowane brakiem pewnych zakresów tematycznych, których nie uwzględnili autorzy. Wyrażamy wszelako nadzieję, że nie będzie to postrzegane jako uchybienie, wszelako nie sposób ująć wszystkich aspektów w przedmiotowych kwestiach, czego autorzy są w pełni świadomi, po wtóre – dostrzeżenie w opracowaniu niepoddanych diagnozie aspektów / obszarów stanowi doskonały asumpt do podjęcia dalszych eksploracji badawczych na rzecz usprawnienia procesu edukacji oraz upowszechnienia kultury i sztuki.

Zapraszając serdecznie do lektury opracowania, mamy nadzieję, że Czytelnicy odnajdą tu inspirujące wątki, istotne poznawczo tematy i chęci kreowania pożądanych zmian.

Uwzględniając wagę podejmowanych rozważań, pragniemy podziękować wszystkim Autorom, których trud i zaangażowanie zaowocowały finalnym obrazem niniejszego tomu, będącego – dzięki poszczególnym tekstom różnorodną, a równocześnie spójną całością.

Agata Rzymełka-Frąckiewicz, *Teresa Wilk*

A. Rzymełka-Frąckiewicz, T. Wilk

Education, culture and art – cohesion versus integration

Summary

Education, culture and art are subject to transformations, therefore they require reinterpretation being orientated not so much on their development but rather on social utility, readiness to manifest in other areas of human activity. They form a transparent network of relationships-correlations that exemplifies the principle of reciprocity, an extremely important principle in education, which is embodied in the sphere of mutual exchange of services. Education, culture and art have always been mutually supportive, and determined each other's development.

All of these three areas accompany man throughout his life, however education, owing to the aspect of its institutionalisation and obligation, has become part and parcel of everyday life not only during childhood and adolescence, since the need for self development and education is permanent. Art and culture, even though they are constantly present in the social space, too often they remain outside the sphere of the awareness of a human, who does not notice them, underestimates them or even marginalises. This attitude is a result of lack or insufficiency of proper education. The observed absence or insufficiency of education in the field of culture and art poses a threat to the quality of life – on the one hand, whereas on the other hand it is a field that constitutes a space open for development, for focusing the attention of educational and social environments of parents, teachers, caregivers, local authorities and politicians on the essence of a systematic, deliberate inclusion of culture and art into modern education and the need for it.

What the authors of the articles point out in this volume is that modern times bring about many dangers, traumatic experiences, irregularities that create barriers to a satisfying, full development. Let us, therefore, avail ourselves of the cultural heritage, of various fields of art, which for centuries have been waiting in readiness for social action. This need was postulated by Plato, Aristotle, Molière, Shakespeare, Durkheim, Comte, Znaniecki, Bernstein, Parsons, Radlińska, Beuys or Hanuszkiewicz. Maybe our contemporary activity in this field will make widespread what has been realised only to a limited extent. May these precious ingredients, i.e. culture and art, enrich education.

Modern times, marked by, among others, cultural diversity, aging, social maladjustment, lack of social dialogue, the dominance of consumption oriented culture, lack of interest in cultural heritage and various fields of art, or inability to enjoy them, should be subjected to urgent educational activities carried out by both school and other educational environments, being aware of the role of education, culture and art in everyday life. In this context, art cannot be perceived merely as an artistic experience or feeling, nowadays – more than ever – it should become social practice, therefore it is analysed more and more frequently in sociological convention, and seen as one of the elements of the social system. History confirms the cohesiveness and integration of education, culture and art.

The authors of the texts comprised in this volume express the need for demonstrating not so much an individual space of education, culture and art, but, above all, a common space of these activities, their reciprocity in the perspective of socio-cultural and civilisation transforma-

tions. The presented here considerations expose some chosen aspects of social life in these areas, showing the need for their mutual permeation, support and complementation, and the feasibility of that. The reader will not always find, in the presented texts, in-depth analyses within the particular thematic areas, since the intention of the authors was, in fact, to draw attention to certain contexts, sections of social reality that should benefit from the integration of education, culture and art.

The paper consists of two parts, each of which presents specific thematic issues. The first part of the study, entitled: *Deliberations on the experience of the present and the need for transformations in the educational system in view of the requirements imposed by modern times*, contains seven texts focused on the issues of education and the institution of school that is aware of the necessity to meet the requirements of the present. The second part of the volume – under the title: *Art and culture as a means of enhancing educational processes in the individual and social space*, also comprises seven articles, which, this time, emphasise the contribution of culture / art understood not only as a specific work, but also as a certain attitude / readiness / willingness to act in the process of daily activities. The presented texts, being the result of research activities, theoretical analyses and scientific interests of individual authors, are characterized by significant diversity.

A. Rzymełka-Frąckiewicz, T. Wilk

Bildung, Kultur und Kunst – Kohärenz und Integration

Zusammenfassung

Bildung, Kultur und Kunst sind Veränderungen unterworfen und erfordern einer Neuinterpretation; sie brauchen nicht so sehr nach Individualentwicklung des Menschen, sondern hinsichtlich öffentlicher Nützlichkeit, hinsichtlich der Bereitschaft, sich in anderen Gebieten der menschlichen Aktivität zu manifestieren, ausgerichtet zu werden. Sie bilden ein transparentes Netz von Verbindungen-Relationen, das ein für die Pädagogik sehr relevantes und im Bereich des gegenseitigen Austausches von Dienstleistungen zum Ausdruck kommendes Gegenseitigkeitsprinzip veranschaulicht. Bildung, Kultur und Kunst haben sich schon immer gegenseitig unterstützt, ihre gegenseitige Entwicklung bedingt.

Die drei Bereiche begleiten den Menschen sein Leben lang, aber die Bildung gehört wegen ihrer Institutionalisierung und Verbindlichkeit in den Alltag und wegen ständigen Entwicklungszwangs nicht nur in die Kinderjahre und Jugendzeit. Kultur und Kunst dagegen – obwohl sie im öffentlichen Raum schon immer vorhanden sind, bleiben sie sehr häufig außerhalb des Bewusstseins eines Menschen, der sie nicht wahrnimmt, nicht zu schätzen weiß und sogar marginalisiert. Für solch eine Haltung sind Bildungslücken verantwortlich. Wahrnehmbare Mängel an der Bildung auf dem Kultur- und Kunstgebiet sind – einerseits eine Bedrohung für Lebensqualität, andererseits aber – ist es ein offenes Feld zur Ausnutzung. Sie sollen pädagogischen und gesellschaftlichen Kreisen: Eltern, Lehrern, Betreuern, Lokalbehörden und Politikern vor Augen führen, dass es nötig ist, systematisch und bewusst die Kultur und die Kunst in gegenwärtige Bildung einzubeziehen.

Die heutige Zeit – worauf viele Autoren im vorliegenden Band verweisen – bringt mit sich zahlreiche Gefahren, traumatische Erfahrungen, Regelwidrigkeiten, welche eine sinnvolle, vollkommene Entwicklung behindern. Greifen wir also auf das Kulturerbe, auf einzelne Kunstgebiete zurück, die sich seit Jahrhunderten für gemeinschaftliches Handeln bereithalten. Für diese Forderung plädierten schon Platon, Aristoteles, Moliere, Shakespeare, Durkheim, Comte, Znaniecki, Bernstein, Parsons, Radlińska, Beuys oder Hanuszkiewicz. Sei es, denn unsere heutige Tätigkeit in dem Bereich wird dasjenige verbreiten, was nur in geringem Maße realisiert ist. Diese wertvollen Elemente – Kultur und Kunst – sollen die Bildung endlich vervollständigen.

Die u.a. durch: kulturelle Unterschiedlichkeit, Alter, gesellschaftliche Unangepasstheit, Mangel an öffentlichem Dialog, Dominanz von der Konsumkultur, mangelndes Interesse an Kultur und mangelnde Fertigkeit, das Kultur- und Kunsterbe auszunutzen gekennzeichnete Gegenwart ist sowohl von der Schule als auch von anderen sich der Bedeutung von Bildung, Kultur und Kunst im täglichen Leben bewussten pädagogischen Institutionen auszubilden. In dem Kontext darf die Kunst nicht nur als eine künstlerische Erfahrung, ein Erlebnis wahrgenommen werden – heutzutage muss sie mehr denn je zu öffentlicher Praxis werden, deshalb wird sie immer häufiger als Element des sozialen Systems aus soziologischer Sicht betrachtet. Die Kohärenz und die Integration von Bildung, Kultur und Kunst wurden von der Geschichte bestätigt.

Die Verfasser von den im vorliegenden Band publizierten Texten verweisen darauf, dass es nötig sei, nicht so sehr den individuellen sondern vor allem gemeinsamen Raum für Maßnahmen im Bildungs, - Kultur- und Kunstbereich und deren Wechselbeziehungen in Bezug auf kulturgesellschaftliche und zivilisatorische Änderungen darzustellen. Ihre Betrachtungen heben ausgewählte Aspekte des gesellschaftlichen Lebens in den zu untersuchten Bereichen hervor, indem sie die Notwendigkeit und die Möglichkeiten deren gegenseitigen Beeinflussung, Unterstützung und Vervollständigung erscheinen lassen. Nicht immer findet der Leser in den zu präsentierten Texten umfangreiche Analysen in den einzelnen Themenbereichen, denn die Verfasser beabsichtigten nur auf gewisse Kontexte, manche Bereiche der Wirklichkeit zu verweisen, welche sich die Integration von Bildung, Kultur und Kunst zunutze machen sollten.

Die Monografie besteht aus zwei Teilen, von denen jeder Teil bestimmte Themen aufgreift. Der erste von ihnen – „Die Erwägungen zum Gegenwartserfahren und zum Wandelbedarf im Bildungssystem angesichts der Anforderungen der heutigen Zeit“ – beinhaltet sieben Beiträge, welche die Bildung und die sich ihrer Aufgaben bewusste Schulinstitution zum Thema haben. Der zweite Teil des Bandes unter dem Titel: „Kultur und Kunst als das pädagogische Prozesse im individuellen und öffentlichen Raum optimierende Mittel“ – umfasst auch sieben Beiträge, deren Thema die Rolle der nicht nur als bestimmte Werke, sondern auch als eine gewisse alltägliche Haltung/Bereitschaft zum Handeln betrachteten Kultur und Kunst, ist. Alle Beiträge haben einen unterschiedlichen Charakter und sind Nachlese theoretischer Analysen und wissenschaftlicher Interessen der einzelnen Autoren.

Nota o Autorach

Prof. dr hab. Katarzyna Krasoń – Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Prof. (UZ) dr hab. Inetta Nowosad – Zakład Pedagogiki Szkolnej, Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Zielonogórski.

Prof. (UAM) dr hab. Katarzyna Segiet – Zakład Pedagogiki Społecznej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Dr hab. Maciej Bernasiewicz – Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr hab. Ewa Bielska –Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr hab. Anna Szafrańska-Gajdzica – Zakład Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, Uniwersytet Śląski w Cieszynie.

Dr hab. Halina Guzy-Steinke – Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Dr hab. Teresa Wilk – Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr Andrzej Czerkawski – Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr Danuta Dramska –Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr Agata Rzymełka-Frąckiewicz – Katedra Pedagogiki Społecznej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Dr Kamila Słupska – Zakład Pedagogiki Społecznej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Dr Astrid Tokaj – Zakład Pedagogiki Społecznej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Mgr Katarzyna Rabiej-Sienicka – doktorantka, Instytut Socjologii, Uniwersytet Jagielloński.

Redakcja: Grzegorz Hajkowski

Realizacja graficzna okładki: Magdalena Starzyk

Redakcja techniczna: Małgorzata Pleśniar

Korekta: Lidia Szumigała

Łamanie: Alicja Załęcka

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-666-4
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-667-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,25. Ark. wyd. 16,5. Papier offset. kl. III, 90 g Cena 34 zł (+ VAT)

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek